

FactCZech: Žerte brouky!

aneb Jak si poradit s euromýty

Zdroj: cwpress (pro potřeby materiálu upraveno v Canvě)

Základní údaje:

Autor aktivity: Mgr. Martin Volný

Stupeň vzdělávání: ZŠ a SŠ

Věková skupina: od 13 let

Časová dotace:

- výuka: 1. lekce: 45 minut
2. lekce: 90 minut
3. lekce: 45 minut
- příprava: 45 minut

Potřebné digitální kompetence:

- uživatelská zkušenost s webovými prohlížeci
- základní zkušenost s prací s on-line nástrojem pro grafický design Canva (úprava fotografie, fotografie generovaná AI)
- základní zkušenost s prací se sociálními sítěmi (založení profilu, tvorba příspěvku)

Lekce se zaměřuje na tzv. euromýty, hoaxy, které představují Evropskou unii jako nevěrohodnou a arogantní organizaci, která kombinací manipulativních a direktivních nástrojů vnucuje evropským občanům změnu jejich hodnotové orientace i zažitého životního stylu. Konkrétně si tento narativ ukážeme na tématu potravin, které jsou velmi citlivým místem pro každého z nás. Žáci pracují s textovými a obrazovými hoaxy ze „zpravodajských“ webů a sociálních sítí metodou textové a mediální analýzy v kombinaci s digitálním nástrojem na ověřování spolehlivosti textů Verifree a nástroji pro reverzní vyhledávání fotek a jejich forenzní analýzu. Problubují tak svou digitální a mediální gramotnost a rozvíjí své kritické myšlení.

Vzdělávací cíle

Žák/žákyně:

- kriticky přistupuje k mediálním obsahům, k ověření jejich věrohodnosti efektivně kombinuje vlastní kritické myšlení založené na metodě textové a mediální analýzy s digitálními nástroji;
- kriticky posuzuje, jak vývoj technologií včetně umělé inteligence ovlivňuje mediální a elektronickou komunikaci, zvažuje příležitosti a rizika a tato rizika se snaží proaktivně minimalizovat, např. účinnou reakcí na manipulativní obsahy či šířením osvěty;
- rozpozná, kdy je třeba vlastní digitální kompetence v oblasti ověřování mediálních obsahů aktualizovat, a je schopen podpořit v rozvoji digitálních kompetencí i ostatní;
- při interakcích v digitálním prostředí respektuje pravidla chování a jedná eticky, respektuje kulturní rozmanitost.

Očekávané výstupy

Žák/žákyně:

- při kritické práci s mediálními obsahy využívá širokého spektra analytických nástrojů textové a mediální analýzy k ověření pravdivostní hodnoty sdělení, odhalení případných manipulativních technik, k rozkrytí účelu, za jakým byla manipulace vytvořena, a k identifikaci narativu, který podporuje;
- si osvojí práci s digitálními nástroji a volí ke své práci ty nejvhodnější;
- porovná výstupy vlastní textové a mediální analýzy se závěry nástroje Verifree a kriticky zhodnotí jeho přínosy i limity.

Přínos využití digitálních technologií:

Žáci ke kritickému hodnocení informací a posouzení jejich spolehlivosti využijí **digitální nástroj Verifée**. K ověření fotek na sociálních sítích použijí **nástroje pro reverzní vyhledávání a forenzní analýzu**.

Popis vzdělávací aktivity

Materiál tvoří tři na sebe navazující lekce (nemusí však být nezbytně odučeny všechny, mohou fungovat i samostatně) plánované celkem na čtyři vyučovací hodiny (první lekce na jednu vyučovací hodinu, druhá na dvě vyučovací hodiny a třetí na jednu vyučovací hodinu). S lekcemi však lze pracovat i samostatně.

První lekce obsahuje **evokaci k celému tématu**. Zaměřuje se na **základní zásady kritické práce** s příspěvky na sociálních sítích. Žáci posoudí **vliv vlastních emocí na hodnocení mediálního obsahu**, z **metody mediální analýzy**, vytvořené vzdělávacím programem Jeden svět na školách organizace Člověk v tísni, ovládnou práci s otázkou KDO? a s použitím karet uživatelů internetu, taktéž od JSNŠ, práci s otázkou PROČ? Při analýze autora komunikátu **rozeznávají spolehlivé zdroje od nespolehlivých a kriticky pracují s AI**.

V druhé lekci si žáci **osvojí zásady kritické práce** s články ze zpravodajských webů, včetně těch konspirativních a dezinformačních, **identifikují narativy** (příběhy), které tyto komunikáty uživatelům podsunují, **ověří pravdivost sdělení**, **ovládnou metodu kritické textové a mediální analýzy**, založené na třech otázkách (metodika E-bezpečí), respektive pěti otázkách (metodika JSNŠ, která jim umožní odlišit vyvážené a spolehlivé komunikáty od zaujatých a manipulativních. Své **závěry ověří digitálním nástrojem Verifée**.

Ve třetí lekci při práci s obrazovým hoaxem **ovládnou nástroje pro reverzní vyhledávání fotek**, konkrétně Google Lens, Copilot Bing a TinEye, a **forenzní ověřování** InVid.

Lekce nabízí **metodický list pro učitele**, **žakovské pracovní listy** a **odkazy na zdroje**, které **informují objektivně o skutečných záměrech a rozhodnutích orgánů Evropské unie**, a **rozšiřující zdroje k mediálnímu vzdělávání** v oblasti informací a dezinformací.

Aktivita je součástí širší **kolekce lekcí věnovaných tématu [mediální výchova](#)**. Předchází jí lekce **FactCZech: Jak si poradit s euromýty**, která definuje pojem „euromýtus“, seznamuje žáky s nejběžnějšími euromýty a nabízí metodu kritické práce s nimi. S aktivitou však lze pracovat i samostatně. Lekce zároveň volně souvisí s materiály **FactCZech: Co je psáno, je i dáno?**, **FactCZech: Fotky nelžou?** a **FactCZech: V kůži dezinformátora**.

Před použitím lekce ve výuce je potřeba žákům zajistit:

- kvalitní připojení k internetu;

- **smartphone či tablet** pro vyhledávání informací a k práci s nástroji pro reverzní vyhledávání fotek;
- **notebook či PC pro práci s nástrojem Verifée**, verze pro mobilní telefony a tablety se teprve připravuje;
- **stažení aplikace Verifée** jako rozšíření internetového prohlížeče;
- **stažení prohlížečů Google Chrome a Microsoft Edge, příp. přímo aplikací Google Lens a Bing;**
- **stažení aplikace InVid** (InVid lze využít i ve formě webového rozšíření).

Metodická poznámka

Protože pracujeme s „třaskavou“ směsí konspirací a dezinformací, nemůžeme vyloučit, že některý z žáků bude chtít reagovat na dané téma už v průběhu práce. Pokud taková situace nastane, ujistíme jej, že na diskusi bude dostatečný prostor, ovšem nejdříve podrobíme mediální sdělení řádné analýze a ověříme informace (abychom jen „nemlátili prázdnou slámu“).

První lekce pokládá základní kámen pro práci s hoaxy na sociálních sítích. Žáky vedeme k uvědomění, že „selský rozum“ nám HOAX odhalit nepomůže a že jediným spolehlivým vodítkem pro identifikaci manipulace je kritický rozum opírající se o jednoduchou metodu mediální analýzy zaměřenou především na otázky KDO je autorem příspěvku, PROČ jej napsal a JAK chce svého záměru dosáhnout.

Z druhé lekce, která se zabývá analýzou hoaxů, by mělo vyplynout, že umělá inteligence sama o sobě tvůrce příspěvků na sociálních sítích a dezinformačních webech z mystifikace neusvědčí. Nástroj Verifée, který v této lekci využíváme, totiž neověřuje samotnou pravdivost textu, ale pouze skóre důvěryhodnosti založené na identifikaci problematických a manipulativních prvků obsažených v článku, i proto zůstává podstatná část kritické práce s ověřováním informací na samotných žácích. Aby byli úspěšní, musí si nejdříve řádně osvojit metodu textové a mediální analýzy. Pomůžeme jim tím, že si její klíčové body společně projdeme, ještě než se pustí do vlastní práce.

Ve třetí lekci pracujeme s obrazovým hoaxem, na jehož odhalení nám rozum stačit nemusí (byť odhalení toho, kdo je na obrázku a proč nám hodně napoví o záměrech autora), a proto využíváme digitální nástroje reverzního vyhledávání a forenzní analýzy. I tady platí, že AI nástroje nejsou sami o sobě „všespasitelné“ a že bez správného ovládní a vyhodnocování se ani v tomto případě neobejdeme. Zvláště když najít originální fotografii je detektivní práce a vyžaduje kombinaci dvou nástrojů (Google Lens a TinEye).

Postup při práci na aktivitě

Lekce 1

Evokace

1. Na úvod **se žáků zeptáme: Dali byste si hmyz?** Pro vyvolání potřebné emoce jim můžeme přímo nabídnout ochutnávku jedlého hmyzu nebo jim promítneme příhodný snímek, nejlépe červů přímo „na talíři“. Svě postoje, názory a emoce mohou vyjádřit s pomocí emotikonů (viz pracovní list) nebo reflexí jedním slovem. Jejich reakce zaznamenáváme na tabuli, flipchart nebo využijeme některý z digitálních nástrojů, např. [Mentimeter](#). Inspiraci, jak s ním pracovat, najdete např. v příspěvku [Mentimeter](#) na stránce [Guru ve škole](#).

zdroj: www.damesens.cz

Slovní mrak vytvořený nástrojem Mentimeter

2. **Rozdáme žákům do dvojice pracovní list 1**, střídáme přitom pracovní list s příspěvkem 1 a příspěvkem 2.
3. První a druhou otázku si nejdříve zodpoví každý sám za sebe, poté sdílí svůj postoj ve dvojici. Na tento úkol **dáme žákům dvě minuty**.
4. Žáci si v rámci „čtveřice“ své pracovní listy prohodí a diskutují, který z příspěvků na ně více zapůsobil. Svě postoje si navzájem zdůvodní. Na tento úkol **dáme žákům pět minut**.
5. **Rozdáme žákům do dvojice materiál s kartami specifických uživatelů internetu**, který vytvořil Jeden svět na školách – vzdělávací program organizace Člověk v tísni. Zároveň **promítneme plakát KDO?** z výukového materiálu [5 klíčových otázek](#), vytvořeného taktéž programem JSNŠ.

Poznámka: Materiál s kartami specifických uživatelů internetu byl vytvořen v rámci metodiky práce s dezinformacemi, které se vyrojily v souvislosti s pandemií COVID, lze s ním však pracovat i obecně. Abychom žáky nemátli a nepodsouvali jim, že autor je nutně dezinformátor, odstříhneme „hlavičku“ a rozdáme jen samotné karty.

6. Žáci s pomocí kartiček specifických uživatelů internetu rozkryjí motivy autora příspěvku. **Zdůrazníme jim**, že úkol nemusí mít jen jedno řešení, záleží na argumentu, kterým své tvrzení podepřou. Nejdříve však zjistí o autorovi příspěvku více informací, povedou je návodné otázky z plakátu KDO?

V závislosti na poučenosti žáků, jak kriticky pracovat se zdroji informací, rozhodneme, zda:

a) výběr zdrojů necháme na žácích, při reflexi jejich volbu rozebereme;

b) žákům zdroje doporučíme – pro **příspěvek 1** např. [Nadační fond nezávislé žurnalistiky](#), příp. článek [Jak fungují Parlamentní listy](#) zveřejněný na webové platformě časopisu Respekt či článek [Praktiky Parlamentních listů podle rozsudku soudu](#) publikovaný na webu ČT 24, pro **příspěvek 2** např. [Naši politici](#) a [Demagog](#), příp. článek [Ivan David šíří staré video jako aktuální](#) zveřejněný na webu Manipulátoři.

Pokud nám to školní řád dovoluje, můžeme rozvíjet u žáků **kritickou práci s AI**. Pokud nemají žáci praxi v tvorbě promptů, probereme s nimi zásady tvorby vhodného promptu. Inspirovat se můžeme např. v příspěvku Kamila Kopeckého [Psaní promptů jako klíčová kompetence aneb Jak zajistit, aby nám AI rozuměla](#) nebo Ondřeje Neumajera [Základy lidské komunikace s nelidským partnerem...](#) Ukážeme žákům, k jakým chybným výsledkům může vést nekonkrétně zadaný prompt. Pro srovnání uvádím odpověď nástroje ChatGPT 3.5 od společnosti OpenAI a nástroje Copilot od společnosti Microsoft.

You

Řekni mi ve dvou větách, kdo je Ivan David

ChatGPT

Ivan David je český herec a divadelní režisér známý svou prací v divadle i ve filmu. Jeho talent a vášně pro umění ho řadí mezi významné osobnosti českého kulturního světa.

Vy

Řekni mi ve dvou větách, kdo je Ivan David

Copilot

Ivan David (24. září 1952, Praha) je český psychiatr a poslanec frakce **Identita a demokracie** v Evropském parlamentu. Dříve byl **ministrem zdravotnictví ČR** a ředitelem **Psychiatrické léčebny v Bohnicích** ¹ ².

Další informace [1 w cs.wikipedia.org](#) [2 w en.wikipedia.org](#) [3 facebook.com](#)

1 z(e) 10

Pomůže proto zpřesnění zadání, neptáme se např. na Ivana Davida, ale na MUDr. Ivana Davida. Záhy však můžeme u ChatGPT narazit na etická omezení, která neumožňují vyhledávat informace o soukromých osobách.

7. Dvojice budou pracovat s příspěvkem, kterým se zabývaly nejdříve. Na tento úkol **dáme žákům 10 minut**. Poté se opět spojí ve čtveřici. Druhá dvojice je seznámí s informacemi, které zjistila o autorovi příspěvku, a svou volbou karty uživatele. Navzájem si své rozhodnutí zdůvodní a

druhá strana jejich argumenty posoudí na základě předchozí zkušenosti s druhým příspěvkem. Společně se pokusí nalézt shodu a formulovat přesvědčivý argument. Na tento úkol **dáme žákům čtyři minuty**.

8. Promítneme plakát plakát [PROČ?](#) a vyzveme žáky, aby na základě svých poznatků o uživateli internetu a jeho motivacích odpověděli na první otázku: Proč bylo sdělení vytvořeno, s jakým cílem nebo záměrem? V rámci časové úspory již může skupina pracovat společně na obou příspěvcích. Na tento úkol **dáme žákům čtyři minuty**.
9. Vytvořená skupina si ze svého středu vybere mluvčího, který seznámí třídu s/se:
 - emocemi, které v nich oba příspěvky vyvolaly;
 - výsledkem diskuze o tom, který příspěvek je silněji zasáhl a proč, včetně toho, zda členové skupiny zaujímali spíše obdobné postoje, nebo se naopak v postojích lišili;
 - zvolenou kartou uživatele a zdůvodněním své volby;
 - s důvody, které vedly autora k vytvoření příspěvku.

Poznámka 1: Abychom navodili bezpečné klima pro sdílení, projevy žáků nezaznamenáváme a dbáme na to, aby žáci na sebe navzájem nereagovali nepřiměřeně verbálně ani neverbálně s poukazem na vzájemný respekt a toleranci k jinakosti.

Poznámka 2: Nejdříve si vyslechneme odpovědi na první dva body. Odpovědi reflektujeme. Poté si vyslechneme odpovědi na zbylé dva body. Můžeme přitom změnit pořadí, ve kterém skupiny mluvily.

Reflexe

Reflexe 1. a 2. úkolu: Sledujeme, jaké postoje žáci zaujímají ke konzumaci hmyzu. Ptáme se žáků, zda někdo z nich cítil odlišné emoce, např. pozitivní, a zda svůj postoj změnil a proč. Všimáme si případných odlišností v jejich odpovědích. Můžeme je podnítit i otázkou, zda někdo necítil odlišné emoce a zda je následně nezměnil, a pokud ano, tak co jej k tomu vedlo.

Na závěr se žáků zeptáme, které faktory mohou mít vliv na to, že sdílíme obdobné emoce, nebo naopak na výskyt odlišností, pokud se vůbec objevily. Tady už jejich odpovědi zaznamenáváme (na tabuli či flipchart nebo využijeme některý z digitálních nástrojů, např. Mentimeter, [FigJam](#) (inspiraci, jak s ním pracovat, najdete např. v příspěvku Jitky Rambouskové: [Začali jsme s Figmou](#)) či [Whiteboard](#) (inspiraci, jak s ním pracovat, najdete na stránce [Guru ve škole](#)).

Žáci by si měli uvědomit, že:

- klíčovou roli pro tvorbu emocí a zaujímání našich postojů hrají kulturní předsudky a stereotypy, jejichž přenosu napomáhá úzká rodina, ale např. i vrstevníci, média a influenceři;
- na člena skupiny s odlišnou emocí či postojem je vytvářen tlak na přizpůsobení se většinovému postoji (*sociální teorie*: posiluje se tak soudržnost skupiny, *evoluční teorie*: osamocený jedinec je znevýhodněný při zajišťování vlastních potřeb);

- odlišné postoje jsou žádoucí (heterogenita je nezbytným předpokladem funkční demokratické společnosti) a stojí za nimi např. zkušenost (už jsem potravinu z brouků jedl a nemám s tím problém); dalšími faktory může být např. odlišné sociální prostředí rodiny žáka (vzdělání rodičů, bydliště aj.) či osobnostní rysy (např. zvědavost oproti rigiditě).

Reflexe 3. a 4. úkolu: Dbáme na to, aby žáci podložili svá stanoviska relevantními argumenty (např. by se argument neměl opírat o emoce). V případě, že se uchylují k opakování výroků, které již zazněly, motivujeme je dodatečnými otázkami, aby hledali i jiná řešení, která se nabízí.

Pokud si sami vybírali zdroje informací, zeptáme se jich, proč se rozhodli použít právě tento zdroj (opravdu hledali spolehlivý zdroj nebo se – v lepším případě – spolehli na Wikipedii, protože je to rychlá cesta a zároveň s ní mají zkušenost, v horším případě pak sáhli po prvním odkazu, který jim na základě jejich zadání nabídl zvolený vyhledávač) a na základě čeho jej považují za spolehlivý.

Pokud pracovali i s AI, ptáme se, podle čeho vybírali konkrétní nástroj a na základě čeho jej považují za spolehlivý (např. nástroj Copilot Bing od společnosti Microsoft zdrojíte). Můžeme též porovnat, k jakým výsledkům a v jakém čase se dobrali žáci, kteří vyhledávali odpovědi prostřednictvím webového prohlížeče, respektive pomocí AI. Kdo byl efektivnější? Případně se můžeme žáků zeptat, co je potřeba udělat pro to, abychom z AI dostali relevantní a spolehlivé odpovědi.

Žáci by si měli uvědomit, že:

- tvrzení je potřeba podložit věcným argumentem;
- ke správnému úsudku vedou jen vhodně zvolené zdroje informací;
- nástroje AI mi dobře poslouží jen v případě, že se s nimi naučím správně pracovat.

Lekce 2

- Zeptáme se žáků na znaky, které odlišují fakt od názoru, a na zásady, které vymezují manipulativní text. Jejich postřehy zaznamenáme na tabuli nebo flipchart. Výčet společně porovnáme** např. s příspěvkem *Jak poznat manipulativní text* na webu [Nelež](#), materiálem [Surfařův průvodce po internetu](#) na webu Zvol si info či s online příručkami Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci [Jak si ověřit informace na internetu?](#) nebo [NA PRAVDĚ ZÁLEŽÍ](#) a chybějící znaky dopíšeme. Klíčové poznatky můžeme případně shrnout v jednoduchém a přehledném manuálu, který žákům rozdáme do skupin.

FAKTY VS. NÁZORY

FAKT	NÁZOR
<p>Objektivní – Vždy znamená jedno a to samé, i když jej říká různé osoby. <i>Tato zmrzlina se prodává i vanilková.</i></p> <p>Dohledatelný – Můžeme najít, zdali je tvrzení pravda, nebo lež. <i>V kavárně prodávají i vanilkovou zmrzlinu.</i></p> <p>Popisuje realitu – Nejde o to, co si myslíme, že se děje, ale o to, co se skutečně děje. <i>Petr právě jí vanilkovou zmrzlinu z kavárny na rohu.</i></p> <p>Může být ověřen – Můžeme pro naše tvrzení najít důkazy, například danou věc vidíme či je potvrzena například nějakým výzkumem. <i>Petr mi říkal, že má rád vanilkovou zmrzlinu.</i></p>	<p>Subjektivní – Záleží na pohledu daného člověka na věc. <i>Vanilková příchut zmrzliny je nejlepší.</i></p> <p>Vytvořený – Nemožu jej nikde dohledat, protože si jej někdo vytvořil. <i>Vanilková zmrzlina je lepší než jahodová.</i></p> <p>Interpretuje realitu – Mohu na základě faktů interpretovat, jak se mi daná věc jeví, je to ale stále jen moje interpretace. <i>Tě vanilkové zmrzlině prospěje, že není s umělými sladidly.</i></p> <p>Nemůže být ověřen – Nemožu nikde dohledat, že daná věc je skutečně tak, jak někdo říká. <i>Vanilková zmrzlina je nejlepší v kavárně přes ulici.</i></p>

EVALUACE INFORMACE

3 ZÁKLADNÍ OTÁZKY
Nejde o to, ověřovat všechny informace, ale vědět, kdy je nutné zpozornět a říct si, že je daná zpráva podezřelá. Díky tomu si ušetříme spoustu času a energie. Jak ale vědět, kdy si máme dávat pozor a kdy ne? K tomu slouží tři základní otázky, které nám mohou pomoci v rozhodování, jestli si zpráva prověříme, nebo ne. U těchto otázek uvádíme zároveň i znaky, které naznačují, že může být zpráva podezřelá.

OTÁZKY	ZNAKY
Kdo je autorem dané zprávy? Jaké médium touto autorovi poskytuje prostor?	Web, který jsem viděl poprvé a který neznám. U článku není napsáno, kdo je jeho autor. Autor je podepřán pod pseudonymem, nedohledatelnou zkratkou apod.
Čeho chce autor zřejmě docílit, když píše takovou zprávu?	Chybí objektivita – zaměřená jen jedna strana, chybí vyjádření druhé strany. Autor píše své vlastní názory. Autor odkazuje například na další politiky či strany s „dobrým názorem“, svůj e-shop s produkty, které vše vyřeší, apod.
Jaký je obsah mediálního sdělení? Jakých prostředků autor využívá?	Gramatické chyby či pravopisné chyby. Nadměrná interpunkce. Výrazy mlučící na emoce (skandální, manipulace, kontrola, otrosci...), Nálepkování (nacisté, šunťoři, vlastenci). Typické fráze (odfikejte, neč to smlažou, poslejte dál, toto vám v televizi neřeknou).

Zdroj: příručka *Na pravdě záleží*

- Vyzveme žáky, aby objasnili pojmy: HOAX, dezinformace, fake news, příp. misinformace a malinformace.** Z jejich vysvětlení by mělo vyplývat, co mají tyto termíny společného, a v čem se naopak liší. Jejich formulace zaznamenáme na tabuli či flipchart. Následně je ověříme např. v příspěvku projektu E-bezpečí: [Co je to vlastně ten hoax, dezinformace, misinformace nebo třeba fake news?](#)

Poznámka: Pokud umožníme žákům využít pro hledání odpovědí AI, nevynecháme práci s příspěvkem, aby žáci úplně nerezignovali na vyhledávání zdrojů a kritickou práci s nimi.

- Přiblížíme žákům, jak provést mediální analýzu nástrojem *Všech pět otázek pohromadě*** vzdělávacího projektu Jeden svět na školách, příp. metodou tři základní otázky (příručka na [Pravdě záleží](#), s. 61) vzdělávacího projektu E-bezpečí (viz obrázek Evaluace informace). Obě metodiky jsou přehledné a srozumitelné.
- Žáky rozdělíme do skupin tak, aby skupina měla maximálně tři členy, a rozdáme jim pracovní list 2.** Pracovní list nabízí několik příspěvků.

Poznámka: Pokud pracujeme s menším kolektivem žáků, rozdělených např. do tří skupin, mohou se všechny skupiny zabývat jedním příspěvkem. Své výstupy si v závěrečné reflexi porovnají. Pokud pracujeme s větším kolektivem, zařadíme i další příspěvky, abychom předešli

zbytečnému opakování obdobných výstupů. Je však nezbytné, aby se jedním příspěvkem zabývaly minimálně dvě skupiny.

5. V **pracovním listu** najdou žáci textové hoaxy s odlišnou mírou manipulace.

6. Jejich úkolem je:

- **identifikovat narativ**, který HOAX vypráví prostřednictvím obrazu a textu, a **posoudit jeho vliv**, např. v podobě dopadu na vlastní emoce;
- **ověřit věrohodnost samotného média**, které příspěvek zveřejnilo, např. prostřednictvím nástroje [MediaRating](#), vytvořeného Nadačním fondem nezávislé žurnalistiky (NFNZ). Pracuje však jen s médii, která splňují alespoň (některá) základní zpravodajská kritéria, v našem případě web Parlamentní listy (pracovní list 2, příspěvek 1), nikoli s prvoplánovými dezinformačními weby. Pokud tedy žáci dotčené médium nenaleznou, mohou ověřit jeho spolehlivost v [seznamu dezinformačních webů](#) (vychází z analýzy NFNZ a Konšpiratori.sk) spolku Nelež, kde najdou Aeronet (pracovní list 2, příspěvek 2), anebo v [zoznamu stránok so sporným obsahom](#) spolku Konšpiratori.sk (na [odkazu](#) najdete kritéria pro zařazení webů do tohoto seznamu), který je na rozdíl od předchozího seznamu průběžně aktualizován a kde najdou Aeronet, analýza jej s ukazatelem 9.7 řadí dokonce na 3. místo (více informací o analýze najdete na tomto [odkazu](#)), i Reformy.cz (pracovní list 2, příspěvek 3), analýza jej s ukazatelem 7.8 řadí na 231. místo;

Poznámka: Pro někoho může být překvapivé, že jsou v seznamu dezinformačních webů uvedeny – a to i s řádným zdůvodněním – i Parlamentní listy, jež jsou hodnoceny nástrojem MediaRating ukazatelem B (hodnocení naleznete na tomto [odkazu](#)), který nelze považovat za vysloveně nelichotivý (s výjimkou klíčového kritéria *práce s fakty*, kde obdržely nelichotivý ukazatel C). Můžeme proto při reflexi věnovat příspěvku 1 zvláštní pozornost.

- **ověřit věrohodnost článku analýzou textovou**, která se soustředí především na užití jazykové prostředky a jejich neutrálnost: citově nezabarvená slovní zásoba (hodně napoví už samotný titul), střízlivé užívání zvolacích vět apod., a **mediální**, která posuzuje důvěryhodnost autora, jeho záměry i zdroje. Primárně pracujte s přehlednou a srozumitelnou metodikou *3 základní otázky*, příp. *Všech pět pohromadě* (nabízí se i Surfařův průvodce, který můžete použít jako doplňující);
- **ověřit pravdivost tvrzení komparací s jinými články z ověřených zdrojů** (např. pomocí [MediaRating](#));

Poznámka: Nejdříve se s žáky pobavíme o tom, jaké znaky by měl naplňovat zdroj, který považujeme za věrohodný. Využít můžeme např. online materiál [Surfařův průvodce](#) (téma Zdroje), který připravil spolek Zvol si info, nebo slovníkové heslo

Věřohodné zdroje otevřené encyklopedie Wikipedie. Při vlastní práci žáků se zdroji lze zvolit dvojitý přístup: buď necháme na samotných žácích, s jakými zdroji budou pracovat, a následně při reflexi budeme diskutovat o tom, zda použité zdroje můžeme považovat za důvěryhodné, nebo jim některé zdroje doporučíme, čímž sice zajistíme, že budou pracovat s relevantními informacemi a zdroji různých stylů (od zpravodajství, přes publicistiku až třeba po marketing), a zároveň jim usnadníme práci, ale můžeme se připravit o cenné informace, jaké zdroje považují žáci i díky sociálnímu prostředí, ve kterém vyrůstají, za důvěryhodné.

Možné zdroje:

- úvahový (a tedy i subjektivní) článek novináře Jiřího X. Doležala [Jak se vyrábí dezinformace z brouka Pytlíka](#), který je reakcí na článek zveřejněný Aeronetem (příspěvek 1) a rozkrývá manipulativní a dezinformační postupy autora příspěvku;
- reklamní text Anny Keclíkové [Hmyz v potravinách – zkáza nebo spása lidské společnosti?](#), který vyvrací některá zavádějící tvrzení a soustřeďuje se na benefity konzumace hmyzu;
- zpravodajský článek, zveřejněný na iDNES.cz (zdrojem je ČTK), [Dezinformace o hmyzu v jídle šíří i politici, ozvala se poškozená firma](#), který zasazuje „kauzu“ hmyzu v potravinách do širšího politicko-ekonomického kontextu;
- publicistický článek a video [Strašení hmyzem. Podívali jsme se na jeden z nejrozšířenějších řetězáků současnosti](#) (4. díl podcastu Řetězák zaměřeného na témata řetězových e-mailů) autorů Tony Havlíka a Jakuba Štěpánka, kteří za fámou o povinném pojídání hmyzu vidí úmysl „zmanipulovat dostatečné množství lidí a poštvat je proti Evropské unii a oslabovat důvěryhodnost demokratických institucí“.
- moderátor Jan Tuna nás na svém youtubovém kanále Tuna versus zavede ve svém videopříspěvku [PRAVDA o tom, co jíme. SDÍLEJTE, NEŽ TO SMAŽOU!](#) přímo „do kuchyně“, ukáže nám přípravu hmyzu jako potraviny, vyvrací zavádějící tvrzení, odhaluje zneužití tohoto tématu k politickému boji, vysvětluje evropskou legislativu, jím oslovení odborníci nás seznámí s různými aspekty konzumace hmyzu (potravinové, environmentální aj.).
- na základě práce s [Etickým kodexem Syndikátu novinářů ČR](#) ověřit, zda text naplňuje povinnost novináře podávat „včasné, pravdivé a nezkreslené informace“, a svá tvrzení doložit konkrétními příklady. Např. článek porušuje ustanovení „dbát na rozlišování faktů od osobních názorů“, „neodchylovat se věcně od

pravdy ani v komentáři z důvodu zaujatosti“ a „zneužívat výsad, plynoucích z povolání novináře, k prezentování svých osobních postojů“.

Poznámka: Žáci mohou podle časových možností, rychlosti jejich práce a vzdělávacího stupně pracovat s celým kodexem, jednotlivými ustanoveními nebo jen s vybranými články. V tomto případě doporučuji odstavce 1.1, 1.3, 1.5, 1.6, 1.10, 2.1, 2.7, 3.1, 3.5.

7. **Své závěry ověří pomocí aplikace Verifée**, která sice nedokáže ověřit pravdivost informace, ale na základě textové analýzy zaměřující se na manipulativní nebo klamavé větné konstrukce určí důvěryhodnost článku. Touto metodou mohou žáci ověřit i zdroje, které si sami našli a vyhodnotili je jako věrohodné.

Poznámka: Zda lze ověřit spolehlivost konkrétního článku tímto nástrojem, je potřeba prověřit dopředu. Verifée má vlastní seznam webů, jejichž články ověřuje, a autor článku navíc může zažádat o vyřazení textu z analýzy. Doporučuji proto pracovat s příspěvkem Buchta z červa (příspěvek 1), zveřejněným v Parlamentních listech. Ačkoli Parlamentní listy nespĺňují vysoké nároky „seriózní“ žurnalistiky, lze je – na rozdíl od jednoznačně konspiračních a dezinformačních webů – ověřovat prostřednictvím elektronických nástrojů a databází a žáci si na jejich případě mohou ověřit výsledky vlastní textové a mediální analýzy. Jejich spolehlivost coby média mohou ověřit např. v databázi [MediaRating](#) Nadačního fondu nezávislé žurnalistiky (NFNZ), samotný příspěvek pak nástrojem Verifée.

Postup:

- a. Žáci si stáhnou aplikaci zdarma buď přímo ze stránky [Verifée](#), příslušný clickbanner najdou v pravém horním rohu, nebo z webstoru internetového prohlížeče Chrome na tomto [odkazu](#). Stisknou tlačítko „získat“ a v okně, které vyskočí, svou volbu potvrdí stiskem tlačítka „přidat rozšíření“.
- b. Nyní si najdou přes Chrome článek, který chtějí analyzovat.
- c. Stisknutím pravého tlačítka myši se jim rozbálí menu, ve kterém si vyhledají nástroj Verifée a potvrdí jej stiskem pravého tlačítka.
- d. Aplikace provede textovou [analýzu](#).

Reflexe

Z reflexe by mělo vyplynout, že se nejedná o zpravodajský článek, který má čtenáře informovat a tvorbu vlastního názoru nechat na něm samotném, ale o manipulativní HOAX, který informace – byť i třeba částečně pravdivé – zneužívá, aby vzbudil negativní emoce a zaséval do společnosti nedůvěru, strach, zlost a frustraci. Zvláštní pozornost věnujeme příspěvku 1, který ani podle MediaRatingu (pokud jde o hodnocení samotného média) ani podle hodnocení nástroje Verifée (pokud jde o hodnocení konkrétního

textu) nevychází jako manipulativní. Pokud však byli žáci pozorní, všimnou si, že některé znaky „seriózní žurnalistiky“ naplňuje text jen formálně, např. v článku nedostala prostor pro vyjádření skutečná „druhá strana“ (metodika 3 *základní otázky*, kritérium „čeho chce autor zřejmě docílit“). Z tohoto postřehu bychom měli pomoci žákům vyvodit závěr, že naše vlastní kritická práce s mediálním obsahem se nedá nahradit žádným (dosud vytvořeným) „chytrým“ nástrojem.

Žáci by si měli zároveň uvědomit, že od zdrojů, které neověřené anebo úmyslně zmanipulované dezinformace opakovaně šíří a nevyvozují z takového selhání opatření vedoucí k nápravě, nemohou napříště očekávat, že tentokrát budou jejich záměry čisté a práce dobře a poctivě odvedená.

Lekce 3

1. **Žáky rozdělíme do dvoučlenných skupin** (na zadání však mohou od začátku pracovat i jednotlivě) a rozdáme jim **pracovní list 3**.
2. Pracovní list obsahuje obrazový **hoax**, zveřejněný na facebookovém profilu STOP HMYZU.
3. **Úkolem žáků je:**

- **identifikovat narativ**, který HOAX vypráví prostřednictvím obrazu a textu, a **posoudit jeho vliv**, např. v podobě dopadu na vlastní emoce;

Poznámka:

- **dezinformační textový narativ může znít např. takto:** Evropská unie nám diktuje změnu jídelníčku, ale užívání hmyzu v potravinách není ani prověřené, ani bezpečné;
 - **dezinformační obrazový narativ může znít např. takto:** Také pro mnohé kontrovezní klimatická aktivistka Greta Thunbergová „kope“ za hmyz v jídle.
4. **K ověřování** žákům nabídneme aplikaci pro reverzní vyhledávání fotek, např. **Google Lens**, která je nejběžněji používaná, **Bing**, která vyhledává obdobně jako Google Lens, ale může být pro žáka přehlednější, či **TinEye**, která přehledně vyhledá všechna sdílení obdobné fotografie, uvede zdroj a umožní obě fotky navzájem porovnat.
 5. **Zdůrazníme jim**, že k ověřování je potřeba využít minimálně dva nástroje.

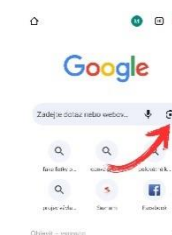
Poznámka: Nejrelevantnější výsledky poskytuje Google Lens, Bing naopak původní fotku vůbec nedohledá, zato nabídne další příklady obrazových hoaxů zneužívajících Gretu Thunberg.

6. **K vyhledání** původní předlohy pro obrazový HOAX mohou žáci volit hned z několika možných **postupů**:

- jednoduše **využít fotoaparát vlastního mobilního telefonu** (funguje pro Android). Stačí si **stáhnout aplikaci Google Lens** nebo **Bing**, které jsou k dispozici zdarma. Jak pracovat s Google Lens s pomocí vlastního telefonu, ukazuje **obrázek 1**. Práce s Bing je obdobná;
- **vyhledat aplikaci** integrovanou přímo do internetového prohlížeče **bez nutnosti aplikaci stahovat** do svého mobilního telefonu (funguje i pro Apple). Fotku pak aplikace vyhledá po stisknutí příslušné ikony umístěné vedle okna prohlížeče. Takto funguje **Google Lens** prostřednictvím prohlížeče Google Chrome i **Bing Copilot**

Obrázek 1

Obrázek 2

prostřednictvím prohlížeče Microsoft Edge. Jak postupovat, přibližuje *obrázek 2*. Práce s Bing je obdobná;

- fotomontáž lze **vyfotit a uložit do paměti** mobilního telefonu, v prohlížeči Google Chrome vyhledat aplikaci pro reverzní vyhledávání **TinEye** a přes tlačítko „Upload“ **načíst uloženou fotku přímo do reverzního vyhledavače**. Tento způsob přibližuje *obrázek 3*. Takto lze postupovat i u dvou předchozích aplikací Google Lens a Bing;

Obrázek 3

- pokud není obrázek v dostatečné kvalitě nebo pracujeme s notebookem, můžeme do každé z aplikací reverzního vyhledávání **zadat URL obrázku**, který chceme vyhledat.

Přehledný videotutorial nabízí projekt Nadace O2: O2 Chytrá škola v příspěvku [Jak ověřovat fotografie](#).

7. Ověříme, zda žáci dospěli ke správnému výsledku. Protože se tento hoax omezil jen na sociální sítě, je jeho ověřování vsutku detektivní práce. Originální fotku najdeme např. v příspěvku profilu [@breadandcircuses](#) na síti Mastodont.
8. Po práci s reverzními nástroji seznámíme žáky ještě s tzv. **forezním nástrojem InVid**. Práce s ním se neobejde bez předchozí instruktáže. Konkrétně budeme pracovat s „pluginem“, který funguje jako rozšíření webového prohlížeče.

Postup:

- a. na [stránce InVid](#) najedeme na záložku „nástroje a služby“ (Tools and Services);
- b. rozklikneme položku „Verification Plugin“;
- c. rozšíření pro náš prohlížeč získáme stisknutím zeleného tlačítka „Chrome“;
- d. najdeme si obrázek, který chceme ověřit, nabízím [hoax s ukrajinským prezidentem Zelenským](#), se kterým pracuji v lekci [FactCzech: Fotky nelžou?](#);
- e. najedeme si na obrázek, který chceme ověřit, a pravým tlačítkem myši rozbalíme záložku;
- f. najdeme položku ověřovače;
- g. z rozbaleného menu vybereme položku „Forensic“;
- h. výsledkem je podrobná analýza;
- i. další možností je uloženou fotku načíst kliknutím na položku LOAD LOCAL FILE;
- j. analýza sleduje čtyři kritéria: komprese, stopy, „chytrá analýza“ a klonování. Všechny forezní filtry jsou zaměřeny na detekci úprav nebo změn v původním obrázku, které mohou vytvořit falešný obrázek. Filtry nejsou dokonalé a mohou generovat některé falešně pozitivní výsledky, které je třeba ignorovat. Pro usnadnění tohoto procesu se pod filtry zobrazuje krátké vysvětlení. Obvykle všechny filtry zobrazují možné úpravy červeně a nezměněné oblasti modře.

Reflexe

Reflexi zaměříme na samotné **nástroje i obsah**.

Úvodem jim položíme otázku, zda se s některým z nástrojů již setkali, případně zda si dokáží představit i jiné jeho využití než k reverznímu vyhledávání fotek. Dále se zajímáme o jejich zkušenost s prací s jednotlivými nástroji. Ptáme se, který z nástrojů byl uživatelsky přívětivější, s jakými obtížemi se setkali a zda se jim podařilo je překonat. Protože nejjednodušší pro ně bývá práce s Google Lens, měli bychom vyzdvihnout přednosti nástroje TinEye, který nabízí ucelený výstup i s odkazy na zdroje.

Zvýšenou pozornost věnujeme **analýze narativu**, který dezinformace šíří, a jeho dopadům na společnost. **Zamýšlíme se nad motivy samotného dezinformátora**. Využít můžeme [karty dezinformace](#), nástroj vyvinutý vzdělávacím projektem společnosti Člověk v tísni Jeden svět na školách. **Ptáme se, jak může souviset problém hmyzu v potravinách s Evropskou unií a klimatickou aktivistkou Gretou Thunberg**.

V rámci reflexe **je vhodné se zaměřit** (nejen) **na emoce**, které v žácích vyvolal manipulativní příspěvek. Ptáme se, jak se cítili, když se s hoaxem poprvé setkali (emoční složka), a co je při jeho rozkrývání napadalo (racionální složka). Zajímáme se o to, zda se v průběhu jejich práce nějak měnily jejich pocity a postoje. Protože dezinformace a hoaxy pracují s manipulací a lží, **měli bychom v reflexi připomenout zásady netikety**, můžeme využít např. stránky projektu [E-Bezpečí](#). Ptáme se žáků, jaké principy manipulátoři svou činností porušovali.

Zdroje:

BERKOVÁ, Helena. *Hmyz přidaný na seznam schválených evropských potravin má nahradit maso, podle studií budí odpor.* [online]. ČRo. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zivotni-styl/vareni-jidlo/evropska-unie-hmyz-cvrcek-maso-ekologie_2301291628_bko.

HAVLÍK, Tony a ŠTĚPÁNEK, Jakub. *Strašení hmyzem. Podívali jsme se na jeden z nejrozšířenějších řetězáků současnosti.* [online]. Novinky.cz. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/podcasty-retezak-dobra-zprava-cvrcky-jist-nemusite-reci-o-planu-globalistu-maji-jen-podryvat-duveru-v-instituce-40470997>.

ČTK. *Dezinformace o hmyzu v jídle šíří i politici, ozvala se poškozená firma* [online]. iDNES. Dostupné z: https://www.idnes.cz/ekonomika/domaci/dezinformace-o-hmyzu-v-jidle.A230423_110053_ekonomika_jan.

DOLEŽAL, Jiří X. *Jak se vyrábí dezinformace z brouka Pytlíka.* [online]. Forum 24. Dostupné z: <https://www.forum24.cz/jak-se-vyrabi-dezinformace-z-brouka-pytlika>.

Etický kodex novináře. [online]. 1998. Dostupné z: <https://www.syndikat-novinaru.cz/o-nas/etika/eticky-kodex/>.

KECLÍKOVÁ, Anna. *HMYZ V POTRAVINÁCH – ZKÁZA NEBO SPÁSA LIDSKÉ SPOLEČNOSTI?* [online]. In: Institut moderní výživy. Dostupné z: <https://www.institutmodernivyzy.cz/hmyz-v-potravinach/>.

LANE, Oliver JJ. *Žerte brouky: EU schvaluje moučné červy jako potravinu, aby zachránila životní prostředí.* [online]. Reformy.cz. Dostupné z: <https://reformy.cz/zerte-brouky-eu-schvaluje-moucne-cervy-jako-potravinu-aby-zachranila-zivotni-prostredi/>.

kas. *Buchta z červa. Nepoznáte rozdíl, leda by ho bylo moc. Varování, co se chystá v EU.* [online]. Parlamentní listy. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/Buchta-z-cerva-Nepoznate-rozdil-leda-by-ho-bylo-moc-Varovani-co-se-chysta-v-EU-735788>.

TUNA, Jan. *Tuna versus: PRAVDA o tom, co jíme. SDÍLEJTE, NEŽ TO SMAŽOU!* [online]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=wbB9cz43eZw>.

VK. *Green New Deal: Jezte červy! Evropská unie schválila novou potravinu v podobě tepelně zpracovaných červů pro koncovou konzumaci a substrátové použití v potravinářském průmyslu jako náhradu živočišných masných bílkovin s cílem redukce emisí CO2! Je to prý kvůli pandemii Covidu-19, která narušila světový obchod s dodávkami krmiv pro jateční zvířata! Na radě je převýchova obyvatelstva ke konzumaci červů a hmyzu kvůli Green New Deal, plánovanému nasunování nepodmíněného příjmu a zákazu chovu zvířat pro jateční účely pod zástěrkou ochrany klimatu!* [online]. Aeronet. AE News. Dostupné z: <https://aeronet.news/green-new-deal-jezte-cervy-evropska-unie-schvalila-novou-potravinu-v-podobu-tepelne-zpracovanych-cervu-pro-koncovou-konzumaci-a-substratove-pouziti-v-potravinarskem-prumyslu-jako-nahradu-zivocisnych/>.

Rozšiřující literatura:

CIROKOVÁ, Kristina a VALÁŠEK, Lukáš. *Přehled těch, kteří v Česku vydělávají na strachu lidí.* Online. [online]. *Seznam Zprávy*. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-kauzu-kdo-v-cesku-vydelava-na-strachu-lidi-232386>.

DOUBRAVOVÁ, Barbora; DOHNALOVÁ, Anna; KOPECKÁ, Jana; ŠVEC, Pavel a KROPÁČEK, Jiří. *My a dezinformace.* [online]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/dezinformace/r~c8dd8d90f88f11eda873ac1f6b220ee8/>.

KOPECKÝ, Kamil. *Co je to vlastně ten hoax, dezinformace, misinformace nebo třeba fake news? Čím se tyto termíny liší a co mají společného?* [online]. Dostupné z: projekt E-bezpečí, <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/clanky-komentare/2864-co-je-to-vlastne-ten-hoax-dezinformace-misinformace-nebo-treba-fake-news-cim-se-tyto-terminy-lisi-a-co-maji-spolecneho>.

KOPECKÝ, Kamil; VORÁČ, Dominik; MIKULCOVÁ, Klára; KREJČÍ, Veronika a GARCIA, Gerardo Gómez. *Dezinformace a jejich negativní vlivy v kontextu proměny světa masmédií: (se specifickým zaměřením na pandemii COVID19)*. [online]. In: . Centrum prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. S. 28. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/143-dezinformace-a-jejich-negativni-ucinky-v-kontextu-promeny-sveta-masmedii-2020-studie/file>.

KOPECKÝ, Kamil; VORÁČ, Dominik a SZOTKOWSKI, René. *NA PRAVDĚ ZÁLEŽÍ: příručka pro učitele, jak učit o pravdě a lži na internetu*. [online]. In: Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2023. Dostupné z [e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/cedmo/161-na-pravde-zalezi-jak-ucit-o-pravde-a-lzi-na-internetu-prirucka-pro-ucitele/file](https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/cedmo/161-na-pravde-zalezi-jak-ucit-o-pravde-a-lzi-na-internetu-prirucka-pro-ucitele/file).

NELEŽ. *Jak poznat manipulativní text* [online]. Dostupné z: <https://www.nelez.cz/>.

SOUKUP, Ondřej; PAZDERKA, Josef; KUNDRA, Ondřej; VALŮCH, Jaroslav; URBAN, Jan et al. *PODOBY RUSKÉ PROPAGANDY: metodická příručka*. [online]. In: Člověk v tísni, 2020. ISBN 978-80-7591-040-0. Dostupné z: https://www.jsns.cz/nove/projekty/medialni-vzdelavani/materialy/prp_prirucka_6web.pdf.

STRACHOTA, Karel. *CO DĚLAT? JAK REAGOVAT? JAK POSTUPOVAT?: ...když někdo blízký věří dezinformacím, případně je šíří...* [online]. In: Člověk v tísni, 2023. ISBN 978-80-7591-077-6. Dostupné z: <https://www.jsns.cz/nove/projekty/medialni-vzdelavani/materialy/kdyz-nekdo-blizky-veri-dezinformacim.pdf>.

STRACHOTA, Karel; VALŮCH, Jaroslav; ŠAFÁŘOVÁ, Kateřina; BERÁNEK, Jan; JUŘÍKOVÁ, Jana et al. *Na pravdě záleží: týdny mediálního vzdělávání: materiály pro vyučující*. Praha: Člověk v tísni, o. p. s., 2017. ISBN 978-8087456-82-8. Dostupné z: [pro_web_brozura_medialni_vzdelavani_1strana_72dpi.pdf \(jsns.cz\)](https://www.jsns.cz/pro_web_brozura_medialni_vzdelavani_1strana_72dpi.pdf).

-tšl- *Nový program Veriffee má poznat dezinformace na webech*. [online]. Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/clanky/2021/12/novy-program-veriffee-ma-poznat-dezinformace-na-webech/>.

VALŮCH, Jaroslav; ĎURKOVÁ, Michaela a STRACHOTA, Karel. *Dezinformace a konspirace ve třídě: 10 TIPŮ, JAK REAGOVAT*. [online]. In: Člověk v tísni, o. p. s., 2021. Aktualizováno 2023. ISBN: 978-80-7591-083-7. Dostupné z: <https://www.jsns.cz/nove/projekty/medialni-vzdelavani/materialy/dezinformace-jak-reagovat.pdf>.

VALŮCH, Jaroslav; ĎURKOVÁ, Michaela; ŠAFÁŘOVÁ, Kateřina a STRACHOTA, Karel. *Dezinformační dezinfekce: výukové materiály ke (koronavirovým) dezinformacím: metodická příručka*. Praha: Člověk v tísni, o. p. s., 2020. ISBN 978-80-7591-045-5. Dostupné z: [dezinformacni_dezinfekce.pdf \(jsns.cz\)](https://www.jsns.cz/dezinformacni-dezinfekce.pdf).

VERIFEE. [online]. Dostupné z: <https://veriffee.ai/>.

Základy mediální gramatiky I. – rozbor psaného textu. [online]. In: MUNI. Dostupné z: <https://is.muni.cz/el/1423/jaro2007/HEN434/1368849/medialnigramatikaI.pdf>.

ZVOL SI INFO z. s. *SURFAŘŮV PRŮVODCE PO INTERNETU. Zdroje*. [online]. Dostupné z: <https://zvolsi.info/z-nasi-dilny/>.

Zkušenosti s použitím materiálu ve výuce

Lekci jsem ověřoval s žáky 3. ročníku maturitního programu SOŠ. Protože s nástrojem Verifree lze pracovat pouze na PC či notebooku, využili jsme PC učebnu.

Ještě před samotnou prací s články jsem zjišťoval, zda dokáží rozlišit fakt od názoru, zda identifikují znaky manipulativního textu a zda rozumí významu pojmu „narrativ“. „Na první dobrou“ dokázali jako slabé místo manipulativních textů uvést titulek i citově zabarvenou slovní zásobu, opomněli naopak např. roli anonymního autora. Další informace vyčetli z materiálu, který jsem jim vybral z několika zdrojů. Následně jsme si vysvětlili metodu mediální analýzy. Osvědčila se mi metoda *3 základní otázky*, která je stručná a srozumitelná.

Textová analýza i práce s Etickým kodexem novináře jim šla od ruky. Našli dostatek důkazů porušení zásad novinářské etiky a provinění proti principům tvorby publicistického textu. Poukázali např. na to, že rysem manipulativního textu je dělat „z komára velblouda“, nebo na absenci názoru „druhé strany“. Přišli i na to, že „druhou stranou“ nemohou být politici prezentující názory, které „ladí“ s postoji autora textu. Znovu a znovu jim však bylo potřeba zdůrazňovat, aby své postřehy dokládali konkrétními citacemi textu.

Při své práci s nástroji reverzního vyhledávání využívali nejčastěji Google Lens, který řada z nich již znala např. z nákupů na internetu. Úspěšná však byla jediná skupina, která našla stránku řecké „ověřovny“ s článkem, který o tomto hoaxu pojednával. Nástroj Bing nepomohl nikomu. A tak nejužitečnějším nástrojem byl nakonec TinEye, který si řada z nich zvolila jen jako doplňkový.